Pentru un studiu etnolingvistic al frazeologiei cerealelor şi preparatelor din cereale

Petronela SAVIN

Alimentele, condiţie fundamentală a existenţei, alcătuiesc unul din cele mai importante capitole ale devenirii umane. Hrănirea se defineşte prin ceea ce este general firii omului, caracterizându-se printr-un automatism spontan; prin aceasta, ea aparţine naturii, şi, deopotrivă, se subordonează unor norme restrictive, constituind relativul şi particularul, făcând astfel parte din cultură.

Dacă vedem cultura ca începând acolo unde există reguli, fiind un sistem de semne organizat într-un mod determinat (Lotman, 1974: 19), structurile lingvistice care dobândesc girul comunităţii, de tipul frazeologismelor întemeiate pe imagini ale hrănirii, reprezintă un sistem de „reguli" fundamentate pe modalităţi generale de manifestare a conştiinţei colective. Structurile frazeologice constituie secţiunea din cadrul limbii în care alimentaţia, în diferitele sale ipostaze, este imaginea relaţiei dintre cultură şi natură la nivelul mentalului popular în formele sale cele mai autentice. Studierea acestor structuri oferă nu numai o viziune integratoare asupra culturii şi civilizaţiei tradiţionale, ci şi posibilitatea de a intui mecanismele intime ale relaţiei lor cu limba.

Psihologia contemporană numeşte „proiecţie" interpretarea pe care intelectul nostru o dă fiecărui semn perceput. Alimentul, deposedat de valoarea sa nutritivă, capătă o proiecţie în imaginarul frazeologic corespunzătoare semnificaţiei pe care omul i-o acordă, este semn generator de mesaje de prietenie, iubire, ură, dispreţ. Omul, ca emiţător ce codifică mesajul în context adecvat, utilizează un cod culinar şi comportamental cunoscut, în genere, tuturor membrilor comunităţii. Spunem „în genere" pentru că există numeroase contexte frazeologice ce se exprimă prin coduri alimentare ale căror „chei" au fost uitate, explicaţiile fiind reduse la formulele „aşa se spune". Chiar dacă vorbitorul unei limbi îşi asumă semnificaţia semnului frazeologic, rămâne în sarcina specialistului să reconstituie traseul semiotic al constituirii unităţii semantice a structurilor în discuţie.

Hrana omului în formele cele mai conservatoare ale lexicului, frazelogismele, poate fi abordată ca un set de semne care, prin interpretare, oferă informaţii multiple despre om şi modul lui de viaţă, şi, mai mult, creează posibilitatea studierii relaţiei dintre limbă şi cultură. După cum a demonstrat-o etnologul Claude Lévi-Strauss, în celebrul său eseu *Le Cru et le cuit* (*Crudul şi gătitul*), hrana reprezintă principalul mediator în cadrul opoziţiei *natură– cultură* (Lévi-Strauss, 1995: 407). Mâncarea, parte a naturii, odată preparată, devine un fapt de cultură, având profunde semnificaţii sociale. Există forme comune ale codului culinar, indiferent de spaţiu sau timp, fapt conferit de statutul hranei ca element – condiţie a vieţii, şi, în acelaşi timp, elemente specifice fiecării arii, valorizate unic sub aspectul semnificaţiilor culturale, etnice, morale şi

„Philologica Jassyensia", An III, Nr. 1, 2007, p. 57-64

BDD-A808 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:35 UTC)

sociale proprii unui anumit grup. Atât elementele general-valabile, cât şi cele profund individuale îşi găsesc expresia prin limba naţională în cadrul frazeologismelor.

Vom încerca, în cele ce urmează, să analizăm modul în care reprezentările legate de actul alimentar, ce stau la baza structurilor frazeologice ce conţin imagini ale cerealelor şi preparatelor din cereale, generează adevărate paradigme de organizare, în funcţie de locul pe care hrănirea îl ocupă în relaţia cultură-natură.

Acest demers se subsumează etnolingvisticii, disciplină văzută în termeni coşerieni ca având drept scop „studiul varietăţii şi variaţiei limbajului în strânsă legătură cu civilizaţia şi cultura unei comunităţi" (Coşeriu, 1994: 133). Pornind de la corelaţia limbă – cultură şi având ca obiect de cercetare limba, «cunoaşterile» despre lucruri, forme de materializare a civilizaţiei unei naţiuni, sunt condiţia indispensabilă a situării studiului nostru în spaţiul acestei discipline. Aşadar, structurile frazeologice care au ca fundament imagini ale ceralelor şi preparatelor din cereale vor fi analizate din perspectiva locului pe care îl ocupă actul alimentar în mentalul popular, loc pe care îl vom contura prin apelul la informaţiile pe care le oferă folclorul, etnografia, sociologia, istoria mentalităţilor.

Corpusul de structuri frazeologice ce a constituit obiectul nostru de studiu a fost preluat din *Dicţionarul limbii române*, atât seria veche cât şi cea nouă, şi din *Proverbele românilor*, de Iuliu Zanne. Dat fiind faptul că referinţa permanentă la sursa-dicţionar ar fi îngreunat discursul, am optat numai pentru precizarea referinţei bibliografice din *Proverbele românilor* pentru că, spre deosebire de dicţionar, ordonarea corpusului în opera lui Iului Zanne nu este alfabetică, ci tematică. Alături de aceste două surse fundamentale ne-am servit, pentru a putea sesiza eventuala evoluţie a sensului, şi de alte lucrări lexicografice pe care le vom preciza în bibliografia generală a lucrării.

Parte componentă a recuzitei rituale, *cerealele*, roade ale pământului, cu simbolismul legat, în esenţă, de natură şi de forţa ei de regenerare, stau la baza unor direcţii frazeologice profund marcate de statutul acestor alimente în conştiinţa colectivă. Dat fiind rolul alimentaţiei în activitatea cotidiană şi cea ritualică a individului, este firesc ca reprezentarea sa în limbă să fie foarte importantă.

Pentru caracterizarea unei limbi „istorice", este esenţial discursul referitor la elemente de bază ale raporturilor om – mediu, unul dintre acestea fiind hrana. Pe acestă linie, Stelian Dumistrăcel demonstrează că studiul formelor lingvistice din aria semantică a *pâinii* pot dovedi caracterul unei limbi. Lingvistului ieşean reuşeşte, prin analiza originii lexemelor din această arie, excerptate din etnotextele înregistrate în *Atlasul lingvistic moldovenesc*, să probeze românitatea limbii vorbite de subiecţii moldoveni anchetaţi (Dumistrăcel, 2003: 118-131). Aşadar, cerealele, pe care Fernand Braudel le numeşte „plante de civilizaţie, care au organizat viaţa materială şi, câteodată, pe cea psihică, foarte în profunzime, până la a deveni structuri aproape ireversibile" (Braudel, 1984: 115), pot determina specificul unei limbi istorice. Cu atât mai mult, frazeologismele fundamentate pe imaginea cerealelor pot defini caracterul limbii naţionale, specificul mental al unui popor şi, respectiv, al omului în general.

Meiul a reprezentat la multe popoare din Europa nordică şi din Extremul Orient, înainte de răspândirea grâului, cereala esenţială, purtând întreaga valoare simbolică a acestuia. Propriu agriculturii primitive, chiar înaintea agriculturii cu plugul (Chelcea, 2001: 208), meiului s-a cultivat la români până la sfârşitul secolului al XVII-lea, fapt datorat ciclului de maturizare foarte scurt, esenţial în condiţiile în care năvălirile străine

BDD-A808 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:35 UTC)

reprezentau o primejdie permanentă (Djuvara, 2005: 257-258). Locul pe care l-a ocupat meiul în civizaţia cotidiană românească nu putea să nu lase urme la nivel lingvistic. Meiul apare în scrierile cele mai vechi desemnat prin termenul de *mălai* (*stogu de malaiu* a. 1588, CUV. D. BĂTR I, 207/21, cf. LEX. MARS. 147, 228, MAN. GÖTT. *Unde fusese ieri pădurea cea uriaşă, acum era numai o holdă de mălai mărunt, frumoasă şi coaptă* RETEGANUL, P. V, 49, după DLR VI/3; menţionăm că, în trimiterile la *Dicţionarul limbii române*, reproducem siglele folosite în această sursă). Această denumire va fi împrumutată mai târziu şi de porumb, dovadă conţinutul simbolic comun. Frazeologismele, forme ale limbii ce dau „cunoştinţa intimă a spiritului şi a caracterului unui popor" (Zanne, I, XX), păstrează tocmai această denumire, *mălai*. Proverbe precum *vrabia mălai visează* (Zanne, I, 581), *se sfădesc vrăbiile de la mălaiul altora* (Zanne, I, 701) conţin, evident, imaginea boabelor mărunte de mei care reprezintă, în structurile citate, sugestia faptului râvnit nemotivat.

Locul pe care îl ocupă în conştiinţa colectivă cereala ce constituie baza alimentaţiei este demonstrat şi de valoarea pe care o dobândeşte prin extindere semantică termenul cu etimologie necunoscută *mălai*. El denumeşte atât meiul, cât şi porumbul (cuvinte cu etimon latinesc) şi, prin extindere, boabele şi făina celor două cereale şi, mai mult, turta făcută din făină de mei sau de porumb (cu plămădeală de drojdie), coaptă în ţest sau în cuptor. În acest caz, unele structuri frazeologice specifice termenului *mălai* îşi asumă polisemantismul cuvântului. Despre expresia *şi-a trăit traiul, şi-a mâncat mălaiul* („se spune despre cineva sau ceva care a îmbătrînit, s-a învechit, s-a uzat"; Zanne, III, 599), încadrată de DLR VI/3 în valorificările frazeologice ale mălaiului-turtă, tindem să credem că include imaginea mălaiului-făină, materie indispensabilă vieţuirii, care se poate constitui în imagine a traiului zilnic. Sensul structurii precedente se regăseşte şi în expresiile *a apropiat mălaiul de traistă*, (Zanne, I, 601) sau *a-i trece făina prin traistă* (Zanne, III, 599) pe care DLR VI/3 îl omite, primei expresii oferindu-i glosa „se spune când cineva şi-a cheltuit aproape întreaga avere". Prezenţa acestei semnificaţii comune celor două frazeologisme întăreşte ideea că mălaiul reprezintă imaginea materiei ce condiţionează viaţa. Această imagine este întărită şi de proverbele *vai, vai de cine n-are mălai* (Zanne, III, 599), *mălaiu din raiu* (Zanne, III, 599). Aşadar, mălaiul este hrană esenţială pentru viaţa zilnică, iar, alături de sare, ocupă un loc care în alte condiţii va fi ocupat de pâine, *când mălai are, sare n-are; când sare are, mălaiu n-are* (Zanne, III, 603). Ca turtă, mălaiul, în frazeologie, pierde din sobrietatea funcţiei de element indispensabil vieţii şi devine mijloc de caracterizare. *Zeamă de mălai* „se spune despre un lucru lipsit de valoare sau despre un om prost" (Zanne, III, 604), *mălai mare*, „despre un om mâncăcios (şi mătăhălos) sau bleg, lipsit de vlagă", *mălai crăpat*, „despre un om gras şi nesimţit". Acelaşi rol de caracterizare, chiar dacă de această dată în contextul proverbului, îl are în exemplele *cică mălaiu-i copt şi el înfulică cât opt*, „despre cel lacom şi veşnic nemulţumit" (Zanne, III, 598), *coace-te mălai pân' la Sfântu Neculai*, „despre cel căruia i se face o făgăduială deşartă" (ZANNE, P. III, 598), *nu e nebun cel ce mănâncă şapte mălaie, e nebun cel ce i le dă* (ZANNE, P. III, 601), „despre cel ce sărăceşte dând mese altora", *a tăia un fir de mălai în opt*, „a fi foarte zgârcit". Aşadar, alimentul gătit capătă valori umanizante, servind descrierii unor fapte de cultură socială. Aceleiaşi valori de ilustrare a atitudinii faţă de celălalt i se subordonează şi unica structură frazeologică a *porumbului* ca aliment, *a-i lua* (*cuiva*) *păpuşoiul/porumbul de pe foc*, cu sensul de „a zădărnici cuiva planurile".

BDD-A808 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:35 UTC)

Produselor măcinate mai mare sau mai mărunt ale acestor cereale, *păsatul*, *făina* şi *tărâţele*, în structurile frazeologice, le e valorificată tocmai condiţia lor de elemente prelucrate. Structurile *a face* (*pe cineva*) *păsat / tărâţe*, cu sensul de „a nimici sau a distruge (pe cineva)”, *a-i trage* (*cuiva*) *o făineală*, „a da cuiva bătaie” (Zanne, III, 546), pun accentul pe actul măcinării care, se ştie, în viziune populară, are valenţe infernale, demonice, boabele fiind ucise (Evseev, 1998: 279) şi, de aici, şi impresia de violenţă a acestor imagini. Pe această linie se aşază şi structura frazeologică *fărina diavolului degrabă merge în tărâţe*, cu sensul „lucrul dobândit pe căi necinstite se pierde uşor”. În raportul dintre făină şi tărâţe, evident, valorizările sunt diferite. Făina, chiar dacă în grade diferite, este conotată pozitiv, în timp ce tărâţele, negativ. Dovadă sunt proverbele *altă făină se macină acum la moară*, cu sensul „s-a schimbat rostul lucrurilor” (Zanne, III, 545), *fiecare grăunţe are făină, dar are şi tărâţe*, „omul are şi bune şi rele” (Zanne, III, 544), *vrea să fie grâu scump şi tărâţe ieftine*, „cere lucruri imposibile” (Zanne, III, 545).

Forma gătită cea mai uzuală a meiului sau porumbului este *mămăliga*. La fel ca mălaiul-turtă, ea se constituie în cadrul frazeologismelor în instrument caracterizant. În cazul acestui aliment atât de uzual, a nu şti cum se mănâncă reprezintă forma cea mai înaltă de ignoranţă: *nu ştie încă nici cum se mănâncă mămăliga*, „se spune unui om prea tânăr şi lipsit de experienţă” (Zanne, III, 610). Însă, în aceeaşi măsură, asumarea limitată a acestui act nu demonstrează mai multă pricepere: *stai* (sau *şezi*)*, mămăligă, să te mănânc,* „se spune, în ironie, la adresa unui om leneş” (Zanne, III, 606), *e bun de tăiat mămăliga*, „se spune la adresa unui om prost” (Zanne, III, 614). Iar, din contra, *a prins mămăliga coajă* „se spune despre cineva de un statut social inferior care începe să se mândrească faţă de ceilalţi, când a ajuns la o situaţie (mai) înaltă” (Zanne, III, 612). Se observă că mămăliga este metaforă pentru neputinţă, lipsă de atitudine. Semul care este predominant în conturarea acestei ipostaze semantice a termenului este lipsa de duritate. De aceea, *a prinde mămăliga coajă* înseamnă „a căpăta consistenţă”, prin urmare, atitudine, chiar dacă numai aparent. Lipsa de consistenţă este agravată de eşecul pregătirii. „*<Ia o mămăligă crudă>* se zice despre un om ce n-are vrednicie, de un păcătos” (Niculăiţă-Voronca, 1998:192). Mămăliga este rezultatul unui proces la care concură mai mulţi factori. De aceea, funcţionând ca metaforă pentru un fapt realizat, este condiţionată de context: *numai într-un tăciune nu se face mămăligă, nici poate ceva să frigă* (Zanne, I, 293), *nimene nu-ţi pune sare în mămăligă* („de interesele tale e bine să te ocupi personal”; Zanne, I, 606). Expresia *a o pune de mămăligă* (*fără făină / fără apă*), cu sensul de „a se afla sau a ajunge într-o situaţie dificilă, neplăcută, într-o încurcătură”, ilustrează eşecul nu prin act, ci prin împrejurările care îl condiţionează (Dumistrăcel, 2001: 237). La fel, expresia *a face* (*pe cineva* sau *ceva*) *mămăligă*, „a distruge, a nimici, a face praf, zob”, nu are legătură cu marcarea negativă a alimentului, ci trimite la actul mestecării, care, ca orice proces de transformare, păstrează sugestia distrugerii. Acelaşi fapt, dar la alt nivel, priveşte măcinarea în structurile *a face* (*pe cineva*) *păsat / tărâţe*, *a-i trage* (*cuiva*) *o făineală* şi se regăseşte în frazeologismele care au la bază alimente ce sunt rezultatul mestecării sau prezintă aspectul fărâmiţat, *a face* (*pe cineva*) *chisăliţă / pilaf*, *a mânca papara*. Expresia *a căuta nod în mămăligă*, cu sensul de „a căuta prilej de ceartă acolo unde nu există”, se află în aceeaşi categorie a structurilor a căror marcare negativă nu are legătură cu alimentul evocat, ci este rezultatul imaginii unei acţiuni absurde, pretext pentru crearea conflictului, prezentă şi în expresia *a căuta nod în papură* (Dumistrăcel, 2001: 269). Marcarea în general

BDD-A808 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:35 UTC)

pozitivă a acestui aliment esenţial pentru civilizaţia românească până în modernitate este demonstrată de expresia *a-şi scoate mămăliga*, „a-şi câştiga strictul necesar pentru trai”, care situează acest element al gastronomiei naţionale în principiu de organizare al vieţii, statut pe care în contemporaneitate l-a câştigat numai pâinea.

Un fapt foarte interesant în frazeologia românească este acela că *grâul*, deşi omniprezent în credinţele populare („spiritul grâului” (Frazer, 1980: 260) fiind esenţial în stimularea magică a creşterii plantelor prin rituri calendaristice (*Pluguşorul*, *Buhaiul*, *Drăgaicele*, *Cununa* etc.)), nu beneficiază de o frazeolgie foarte bogată. Grâul este imagine a rodniciei şi, prin aceasta, devine simbol al valorii în structuri precum: *nu e grâu fără neghină* („nu e nici un lucru perfect, fără cusur”), *când se culcă grâul se scoală stăpânul* („când grâul se culcă pe holde este semn că spicul e plin şi stăpânul lanului se va îmbogăţi”; Zanne, I, 190). O expresie care conservă caracterul ritualic al acestei cereale este *a fi cu grâul în gură*, „a fi gata să moară” (Zanne, I, 190), evocându-se concepţiile despre viaţă şi moarte specifice popoarelor de agricultori, concepţii care se regăsesc şi în textele biblice şi a căror materializare rituală este coliva.

În schimb, alimentul gătit, *pâinea*, în diferitele sale forme ritualice, dovedeşte o frazeologie bogată. Alcătuirile frazeologice ale acestui cuvânt pendulează, ca atmosferă, între polii vieţii afective (Tohăneanu, Bulza, 1976: 112). Pe de o parte, ilustrează obiectul unei posibile autorităţi în *a avea* (sau *a ţine, a fi cu*) *pâinea şi cuţitul* (*în mână*) sau *a pune mâna pe pâine şi pe cuţit*, „a avea la îndemână toate mijloacele, toată puterea”, pe de altă parte, marchează eşecul în asumarea existenţei prin lipsa de valorificare a resurselor, *a mânca pâinea degeaba,* „a trăi fără folos”. În conştiinţa populară românească, pâinea pe care o atinge cineva reprezintă soarta, puterea şi norocul lui. De aceea, dacă de la gură îţi cădeau fărâmături de pâine, era un semn prevestitor de nenorocire (Gorovei, Ciauşanu, 2000: 220). De asemenea, ultima bucată, numită „bucăţica norocului”, „bucăţica puterii”, concentrează în gândirea populară o putere magică de influenţare a vieţii omului (Văduva, 1996: 67). Aşadar, expresia *a lua* (*cuiva*) *pâinea de la gură*, cu sensul de „a lipsi (pe cineva) de posibilitatea de a-şi câştiga existenţa”, conservă în ea dramatismul surpării unui destin, al deposedării de puterile vitale. În aceeaşi măsură, *a mânca pâinea şi sarea cuiva*, „a se hrăni la masa cuiva, a se bucura de ospitalitatea cuiva”, sau *a mânca pâine şi sare dintr-un* (sau, rar, *pe un*) *taler* (*cu cineva*), „a trăi împreună”, sunt sinonime cu a primi din norocul cuiva, a împărţi destinul cu cineva. Acest fapt este demonstrat şi de ritualurile de înfrăţire ale românilor în cadrul cărora protagoniştii jură pe pâine şi pe sare (Caraman, 1995: 212).

În contemporaneitate valoarea simbolică a acestui aliment se conservă. A fi dat afară dintr-o slujbă reprezintă pentru conştiinţa colectivă *a-şi pierde pâinea*, adică a pierde sursa fundamentală a vieţii. În acest context, compararea omului bun cu pâinea, *a fi bun ca pâinea* (*caldă*) (sau *pâinea cea de grâu, pâinea lui Dumnezeu*), se constituie în apelativul cel mai potrivit.

Dacă pâinea prezintă atât o ipostază cotidiană cât şi una rituală, *colacul* dovedeşte o conotaţie marcat rituală, aşezându-se în aceeaşi axiologie pozitivă a pâinii (Văduva, 1996: 67). În tradiţia românească, colacul e simbol al fertilităţii şi preparat ritual strâns legat de cultul morţilor (Evseev, 1998: 91). Ofrandă, colacul este, inevitabil, prilej de bucurie. Expresii precum *aşa colac*, „ce noroc!” sau *a umbla* (sau *a aştepta*) *după colaci calzi*, „a umbla după lucruri bune şi plăcute venite de-a gata”, ilustrează tranziţia sensului dinspre sobrietatea darului ritualic spre facilul propovăduit de profitul

BDD-A808 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:35 UTC)

fără efort. Ipostaza acestui aliment, întru totul căzută în profan, e ilustrată de expresiile: *a trecut baba cu colacii* sau *i-a mâncat cioara colacul*, „se spune persoanelor care au pierdut o ocazie", *pe la noi umblă câinii cu colaci în coadă*, „e belşug mare"), *cum e sfântul şi colacul*, „darul e pe măsura persoanei". Urme ale vocaţiei rituale a acestui aliment se păstrează în structurile *să dai colacul zilei* (*turta*) *c-ai scăpat*, „să mulţumeşti c-ai scăpat", *dă-i colac şi lumânare!*, „renunţă!", *nu i s-au prins colacii*, „nu i-a mers, nu i-a reuşit". Marcarea rituală cea mai pregnantă se înregistrează la nivelul frazeologismului *colac peste pupăză*, glosat în DA prin „se zice când cineva nu este mulţumit cu ce a primit, ci mai vrea, ori când peste un necaz sau o nenorocire mai vine alta". Suntem de acord cu descifrarea oferită de Stelian Dumistrăcel, care, pe baza a diferite izvoare, a ajuns la concluzia că expresia evocă situaţia neobişnuită în care o nenorocire, o înmormântare (reprezentată prin colac) vine peste cineva care a avut înainte o mare grijă, o nuntă (simbolizată printr-o împletitura din aluat, pupăza) (Dumistrăcel, 2001: 344-347) .

Un aliment, de asemenea, cu valenţe rituale, este *turta*, care poate fi parte a unor practici oculte, ipostază relevată prin expresia *a coace* (*cuiva*) *turta*, „a încerca să-i facă rău (cuiva), a-i întinde (cuiva) o cursă", sau element al unui ritual din calendarul sărbătorilor juvenile, în cadrul structurii *a rupe* (sau *a frânge*) (*cuiva*) *turta*, „a sărbători, cu un anumit ritual, împlinirea unui an de la naşterea unui copil". Există şi frazeologisme care selectează aspecte ale acestui aliment care conotează negativ, precum maleabilitatea, „supunerea" prin întindere: *a face* (*pe cineva*) *turtă*, „a bate foarte tare (pe cineva)" sau a fi (sau *a se îmbăta*) *turtă*, „a se îmbăta foarte tare". Ultima expresie îşi găseşte corespondentul în structura *a se face cocă*, care, fundamentându-se pe acelaşi principiu, are aceeaşi semnificaţie.

Formele profane ale aluatului copt, generatoare de frazeologisme sunt *covrigul*, *gogoaşa* şi *chifla*. De remarcat este faptul că toate aceste alimente poartă amprenta comerţului, care le aşază sub însemnul derizoriului. Dacă expresia *a se face covrig*, „a se încovriga, a se încolăci", are un fundamental conţinut descriptiv, structurile *a scoate* (*pe cineva*) (sau *a ieşi*) *la covrigi*, „a sărăci", *cu un covrig tot calic*, „cu un lucru de nimic tot sărac rămâi", valorifică imaginea covrigului, preparat foarte economicos, în general uscat, care se vinde ieftin. Construcţia idiomatică *a spune / a vinde gogoşi*, „a spune minciuni", înfăţişează alimentul marcat negativ, cauza fiind conţinutul său neomogen. Gogoaşa, un preparat gol pe dinăuntru, nu poate fi decât o înşelăciune a târgului, spaţiu al câştigului cu orice preţ. Mai recentă este structura *tot trei chifle zece bani*, cu sensul „acelaşi lucru de nimic", chifla fiind o altă ipostază a pâinii desconsiderate datorită preţului. Valoarea ritualică a pâinii este înlocuită de cea economică.

Aşadar, în condiţiile în care alimentaţia ocupă un loc esenţial în existenţa umană, este firesc ca resorturile mentale ale comportamentului lingvistic să se întemeieze pe elemente ale relaţiei omului cu hrănirea.

Studiul frazeologiei întemeiate pe imagini ale cerealelor şi preparatelor din cereale poate oferi răspunsuri cu privire la trăsăturile omului în general şi ale individului aparţinând unei naţiuni în special. De aceea, pledăm pentru studiul frazeologiei hrănirii care, datorită tipului de experienţă cuatificată lingvistic, oferă posibilitatea descoperirii mecanismelor de aşezare în lume a omului prin prisma interacţiunii sale digestive cu mediul.

BDD-A808 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:35 UTC)

Bibliografie

Blaga, Lucian, *Fiinţa istorică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977.

Braudel, Fernand, *Structurile cotidianului: posibilul şi imposibilul*, vol. I–II, Bucureşti, Editura Meridiane, 1984.

Candrea, I.-Aurel *Folclor medical român comparat: privire generală: medicina magică*, Iaşi, Editura Polirom, 1999 ([1]1944)

Caraman, Petru, *Studii de folclor*, vol. III, Bucureşti, Editura Minerva, 1995.

Chelcea, I., *Etnografie şi sociologie*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2001.

Colţun, Gheorghe, *Frazeologia limbii române*, Chişinău, Editura Arc, 2000.

Coşeriu, Eugenio, *Prelegeri şi conferinţe* (1992-1993), Supliment la „Anuarul de Lingvistică şi istorie literară" al Institutului de Filologie Română „A. Philippide", Iaşi, XXXIII, 1992-1993, seria A., Lingvistică, 1994.

Coşeriu, Eugeniu, *Lecţii de lingvistică generală*, traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, Chişinău, Editura Arc, 2000.

Eugen Coşeriu, *Lingvistica antropologică în timp şi în spaţiu*, Chişinău, Editura Ştiinţa, 1994.

Djuvara, Neagu, *Între Orient şi Occident. Ţările Române la începutul epocii moderne*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2005.

Dumistrăcel, Stelian, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980.

Dumistrăcel, Stelian, *Până-n pânzele albe. Expresii româneşti*, Iaşi, Editura Institutul European, 2001.

Dumistrăcel, Stelian, «*Graiul pâinii*» *în lumina* «*lingvisticii integrale*» *coşeriene*, în „Limba română" (Chişinău), anul XIII, nr. 4-5, 2003.

Dumistrăcel, Stelian, *Limbajul publicistic din perspectiva stilurilor funcţionale*, Iaşi, Editura Institutul European, 2006.

Durand, G., *Structurile antropologice ale imaginarului*, Bucureşti, Editura Univers, 1977.

Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Bucureşti, Editura Univers, 1999.

Evseev, I., *Dicţionar de magie, demonologie şi mitologie românească*, Timişoara, Editura Amarcord, 1998.

Frazer, J. G., *Creanga de aur*, Bucureşti, Editura Mine, 1980.

Gorovei, Artur, *Credinţi şi superstiţii ale poporului român, Bucureşti,* Editura Grai şi Suflet – Cultura Naţională, 1995 ([1]1915).

Gorovei, Artur, Ciauşanu, Gh. F., *Credinţi şi superstiţii ale poporului român,* Bucureşti, Editura Humanitas, 2000.

Herseni, Traian, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977.

Herseni, Traian, *Sociologie. Teoria generală a vieţii sociale*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982.

Lotman, I., *Studii de tipologie a culturii*, Bucureşti, Editura Univers, 1974.

Marian, S. Fl. *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparative*, Bucureşti, Editura Grai şi Suflet – Cultura Naţională, 1995 ([1]1890).

Niculiţă-Voronca, Elena, *Datinile şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*, vol. I, Iaşi, Editura Polirom, 1998 ([1]1903).

Oişteanu, Andrei, *Mythos & Logos. Studii şi eseuri de antropologie culturală*, Bucureşti, Editura Nemira, 1998.

Sanie, Silviu, *Din istoria culturii şi religiei geto-dace*, Iaşi, Editura Universităţii „ Al. I. Cuza", 1999.

Sorescu, Marin, *La Lilieci*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1977.

Şăineanu, L., *Basmele române*, Bucureşti, Editura Minerva, 1978 ([1]1895).

Tabarcea, Cezar, *Poetica proverbului*, Bucureşti, Editura Minerva, 1982.

Tohăneanu, G. I., Bulza, T., *O seamă de cuvinte româneşti*, Bucureşti, Editura Facla, 1976.

BDD-A808 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:35 UTC)

Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1985.
Văduva, Ofelia, *Paşi spre sacru. Din etnologia alimentaţiei româneşti*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1996.
Zanne, Iuliu, *Proverbele românilor*, vol. I-X, Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1895-1912.

Dicţionare

DA = [Academia Română] *Dicţionarul limbii române;* I/I, literele A-B, Bucureşti, 1913; I/II**,** litera C, Bucureşti, 1940; l/III**,** fascicula I, D-*de,* Bucureşti, 1949; II/I**,** literele F-I, Bucureşti, 1934; II/II**,** fasc. I, J -*lacustru,* Bucureşti, 1937; II/III, *ladă - lojniţă* [s.a].
DDRF = Damé, Frédéric *Nouveau dictionnaire roumain-français*, I - IV, Bucarest, Imprimerie de l'Etat, 1893–1895.
DLR = *Dicţionarul limbii române* (serie nouă), Editura Academiei, t. VI, litera M (1965-1968); VII/1, litera N (1971); VII/2, litera O (1969); VIII/1-5, litera P (1972-1984); IX, litera R (1975); X/l-5, litera S (1986-1994); XI/1, litera Ş (1978); XI/2-3, litera T (1982-1983); XII/1, litera Ţ (1994); XIII/1, litera V (V- veni; 1997).
DLRLC = *Dicţionarul limbii române literare contemporane*, Editura Academiei, vol. IV, literele S-Z, Bucureşti, 1957.
Duda, Gabriela, Gugui**,** Aglaia**,** Wojcicki, Marie Jeanne, *Dicţionar de expresii si locuţiuni ale limbii române*, Bucureşti, Editura Albatros, 1985.
MDA = *Micul dicţionar academic*, vol. I-IV, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001-2003.

Pour une étude ethnolinguistique de la phraséologie des céréales et des préparations des céréales

Notre étude se place dans le domaine de l'ethnolinguistique, offrant des repères pour une analyse des expressions et proverbes du roumain qui contiennent des images des céréales et des préparations des céréales. Loin d'être simples métaphores, ces formes linguistiques font revivre un monde dont l'imaginaire collectif garde les traces profondes. Notre démarche essaie de mettre en valeur des aspects universels et particuliers de la signification de ces structures figées par rapport aux formes de la culture roumaine. Nous considérons que ce corpus est une source efficace de connaissance de l'identité nationale et humaine en général.

Universitatea din Bacău
România

BDD-A808 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:35 UTC)